

DRNIŠ POD VLAŠĆU VENECIJE

DAVOR GAURINA
Muzej drniške krajine
Unešić - Drniš

UDK 949.713
Pregledni rad
Review paper
Primljeno 20.V.1994.

Autor u članku prikazuje događaje 16-18. st. kada se u dijelu Dalmacije, pa i u Drnišu, smjenivala vlast Turske i Venecije. Opisuju se modaliteti mletačke vlasti te prava i dužnosti koje je ona davala domaćim ljudima.

Drniš je u XVI. i XVII. st. utvrđeni turski gradić s predgradem. Jedino utvrđenje, bolje reći kaštel, bilo je na mjestu današnje kule na ulazu u Drniš, poviše kanjona rijeke Čikole. Gradskih bedema nije imao. Prema podacima F. Difičnika, grad je u XVII. st. imao oko 1.500 ognjišta. Pod mletačku vlast prvi put dolazi 1648. g. za vrijeme Kandijškoga rata (1645-1669). Kao i većina ostalih mjesta, Drniš je zauzet zahvaljujući novopridošlom elementu - Vlasima, koji su, bježeći od turskog jarma, u velikim skupinama prelazili na mletački teritorij, služeći kasnije u mletačkim vojnim pohodima. Prije osvajanja grada, potpisan je 17. prosinca 1647. g. u Šibeniku ugovor između franjevac, glavara Petrova polja i Promine s jedne strane i predstavnika mletačke vlasti s druge strane, tj. šibenskoga kneza G. Francisca Zorzija, u kojem stoje uvjeti o prelasku krajišnika na mletački teritorij i njihove obveze prema Mletačkoj Republici.

Morlaci (Vlasi) trebali su Veneciji predati taoce kako bi ona bila sigurna u njihovu vjernost. Nadalje, Venecija će se brinuti o njihovim obiteljima. Nakon osvojenja Drniša, Mlečani u tom gradu nisu ostavili vojnu posadu, već su grad razorili i ostavili ga pustim. Drniš u tome nije bio iznimka. To se također dogodilo i s Kninom.

Kako su se Turci često zalijetali na drniško područje, preko 10.000 ljudi seli u okolicu Šibenika, ali se 1649. g. jedan dio ponovo vraća na svoja spaljena ognjišta, bježeći od kuge koja je tada harala Šibenikom. Jedna od važnih privrednih grana za to vrijeme bilo je četovanje. Hrvatski krajišnici često su se zalijetali pod vodstvom svojih serdara i harambaša, među kojima treba istaknuti Iliju Smiljančića i Vuka Mandušića, u turski teritorij i nanosili velike štete Turcima. Nažalost, u tim akcijama često su stradali i domaći ljudi koji su bili i turski podanici. Mlečani su tada u Dalmaciji, osim Drniša, osvojili još neke gradove kao npr. Knin, Klis, Skradin, Zadvarje i druge. Zbog mletačkoga poraza na otoku Kreti, zbog kojega je ovaj rat i započeo, sklopljen je za Veneciju nepovoljan mirovni ugovor (1669. g.). Prema njemu, u Dalmaciji je trebalo ostati status quo, tj. onaj tko nešto drži to je njegovo. Turci su već bili u Kninu, a mlečani su nastojali zadržati Drniš. Na brzinu su ga opskrbili vojnom posadom,

ali su ih Turci na prijevaru izgnali 1670. g. Od osvojenih područja u Dalmaciji, Venecija je po konačnom mirovnom ugovoru o razgraničenju (30. listopada 1671.) zadržala samo Klis, Solin i Vranjic. Ovim ugovorom najviše su bili oštećeni hrvatski krajišnici - Vlasi. Zato su oni, čim je Turska doživjela poraz pod Bečom 1683. g., digli ustanak uprkos tome što im je Turska oprostila krivnje iz Kandijskog rata. U prvim takvim akcijama zauzet je Drniš, gdje su uz zagorske (stanovništvo drniškog područja) sudjelovali šibenski i kotarski uskoci. Zauzimanje Drniša 1683. g. izvedeno je bez većih žrtava. Turci su preko Venecije doznali za poraz pod Bečom i masovno su počeli napuštati drniško područje i sam Drniš. Većih problema krajišnici su imali u dobivanju mletačkog patronata, jer Venecija službeno nije bila u ratu s Turskom carevinom. Početkom ožujka 1648. g. harambaša petropoljskih i zagorskih krajišnika, serdar Mate Nakić-Vojnović, morao je poći u Veneciju da bi za sebe i svoj narod osigurao zaštitu od strane Venecije. On je od Venecije zatražio:

- a) zemlja koju posjeduju (krajišnici) ostaje njihovo vlasništvo, a oni će Republici plaćati desetinu i boriti se na njenoj strani;
- b) Venecija bi trebala poslati pomoć u hrani;
- c) Senat imenuje njega za serdara s mjesečnom plaćom od 100 dukata, a on će birati narodne poglavare i časnike;
- d) nasljedno pravo serdarstva za svoje potomke.

Venecija je ponovo službeno stupila u rat protiv Turske 29. IV. 1684. g. Ovaj put, mletački generalni providur G. Cornaro odlučuje obnoviti drnišku tvrđavu i postaviti vojnu posadu. Ove poslove povjerio je krajiškome časniku Urbanu Fenziju. Strateška važnost Drniša pokazala se u kolovozu 1688. g., prilikom zauzimanja Knina. Zagorski krajišnici su tom prigodom pod Drnišom onemogućili prolazak hercegovačkog paše Selmana i njegovih 400 konjanika, koji su hitali u pomoć Kninu. Drniški krajišnici sudjelovali su u svim bitkama u oslobođenju Dalmacije. Prilikom borbi za Čitluk, 1694. g. pognuo je drniški serdar Mate Nakić-Vojnović.

Krajem XVII. st. uglavnom je prestala turska opasnost, a Venecija je to iskoristila da bi uredila život krajišnika, pretvarajući ih u zemljoradnike. Svaka obitelj dobila je od države dva kanpa zemlje po glavi. Zemlja je bila državno vlasništvo, a obveze posjednika te zemlje bile su sljedeće:

- a) morali su obrađivati zemlju;
- b) davati desetinu državi;
- c) na svakom komadu zemlje posaditi četiri masline ili murve (duda);
- d) bogatije obitelji morale su držati konja za potrebe države;
- e) prigodom preuzimanja zemlje platiti državi laudamij u znak priznanja vlasništva (plaćali su samo neki).

Ljudi koji su Veneciju posebno zadužili dobivali su više zemlje i veća nasljedna prava. Tako je bilo s obiteljima Mate Nakić-Vojnovića, Tome Zavorovića, Mate Tadića, Andrije Butkovića, Urbana Fenzija, Ivana Radunića i dr. Osim njih, velike posjede i prava dobili su franjevci. Pored zemljišnih posjeda, franjevci su dobili pravo da džamiju Halil Hodže preurede u crkvu. Prvotno se zvala Gospa od Ružarija, a kasnije Sv. Ante. Od 1689. g. u njoj su počeli obavljati župske obrede, umjesto u crkvi

Sv. Ivana u Badnju. Drniška župa dolazi pod ingerenciju šibenske biskupije 1688. g., a obuhvaćala je teritorij današnje drniške, gradačke i kljakačke župe.

Glede regulacije posjedovnih odnosa i uređenja uprave 1690. g. propisano je 14 članaka "drniške lige". Odredbe Lige su ukratko ove: državnu vlast predstavlja guvernatur, serdar, harambaša i suci - njih se mora u svemu slušati, a onaj koji bi se smatrao oštećenim mogao se požaliti kninskome providuru. Liga ili zbor mora se održavati svaka dva mjeseca na mjestima koje odredi guvernatur ili serdar; narod mora stanovati u zbijenim selima i progoniti hajduke (odmetnike), davati državi desetinu i dio plijena sa turskoga teritorija. Posjedovni odnosi još su bolje unaprijeđeni kada je Venecija 1709. g. počela izrađivati katastarske mape pojedinih sela (Mape Grimani). Narod se teško privikavao na sjedilački i zemljoradnički život, pa je bez obzira na zabrane često bilo pljačkaški pohoda u Bosnu.

Prilikom jednoga takvog pohoda pojedini su Vlasti pravoslavci (šizmatci) donijeli na drniško područje okuženu robu, što je kasnije na drniškome području, a i u samome gradu izazvalo epidemiju kuge. Za ovaj događaj vezan je i običaj štovanja Sv. Roka, koji je kasnije postao i zaštitnikom grada. Njemu u čast drniški vjernici i donatori podigli su crkvicu. Bilo je i nekoliko pokušaja da se ta crkvica proglašuje župskom.

Glede broja stanovnika i njihove vjeroispovijesti, u Dalmaciji je bilo 1761. g. 190.083 katolika i 30.204 pravoslavca. 1726. g. broj pravoslavnih u šibenskoj biskupiji je 800. Na teritoriju Drniša i njegove okolice pravoslavci su imali tri svoje crkve i to: u Drnišu, Kričkama i Klancu.

Prema podacima župnika fra Karla Gropellija, drniška je župa imala pet katoličkih crkava: dvije u Drnišu, Sv. Juru u Žitnici, Sv. Ivana u Badnju i Sv. Ilije u Lišnjaku. Drniš je imao 361 katoličkog stanovnika, a cijela župa 2001.

Život u Drnišu za vrijeme mletačke vlasti bio je obilježen učestalim borbama protiv Turaka, koji su svoj posljednji izlet u ove krajeve imali početkom 1715. g., za sinjskog rata.

Drugo obilježje mletačkih vlasti je da su bogate drniške obitelji imale nasljednu upravu, kao npr. Nakići, Radnići, Butkovići, Milovići. Posljednji drniški serdar bio je Božo Milović (Milojević) koji je tu čast obnašao i nakon 1797. g. kada mlečani napuštaju Drniš, koji potom prelazi u ruke Austrije. Bilo je to početkom rujna 1797. g.

IZVORI I LITERATURA

Kosor, fra Karlo: Drniš pod Venecijom, *Zbornik Kačić*, br. VII, Split, 1975

Zlatović, fra Stjepan: *Franovci države Presvetoga Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Zagreb, 1888

Desnica, Boško: *Istorija kotarskih uskoka*, knj. I, II, Beograd, 1950
Arhiv franjevačkog samostana Sv. Lovre u Šibeniku, fasc. I, 8

Stanojević, Gligor: *Dalmacija u doba kandrijskog rata (1645-1669)*, Beograd, 1958

Diftnik, Franjo: *Povijest kandrijskog rata u Dalmaciji*, Split, 1986

Bogović, Mile: *Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine*, Zagreb, 1982

Traljčić, Seid M.: *Drniš šesnaestog i sedamnaestog stoljeća*, *Radovi Instituta JA u Zadru*, sv. 19, Zadar, 1972

Spiš generalnog providura A. Molina, vol. II, *Povijesni arhiv Zadar*, c. 85

DRNIŠ UNDER THE VENETIAN DOMINATION

(Summary)

In this article the author presents the events from 16th to 18th century when domination was changed between Venice and Turkey in the part of Dalmatia and also in Drniš. He describes modalities of the Venetian dominations as well as the rights and duties the Venetians gave to the local population.